

LOGOPEDIK KORREKSIYA JARAYONIDA OILANING O'RNI

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

1-bosqich magistranti

Saydaliyeva Xalima Shaxobiddinxuja qizi

+998938081397

@xalimasaydaliyeva7

Annotatsiya

Ushbu maqolada logopedik korreksiya jarayonida oilaning o'rni va uning bolalarning nutq rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Oilaning psixologik muhit yaratishdagi funksiyasi, logoped bilan hamkorlik qilish darajasi hamda oila a'zolarining korreksion mashg'ulotlardagi faol ishtiroki nutq nuqsonlarini bartaraf etishda muhim omil sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda uy sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan pedagogik va logopedik mashqlar, bolaga emotsional qo'llab-quvvatlash ko'rsatishning samaradorligi hamda ota-onalarning koreksion jarayon bo'yicha bilim va malakalarini oshirish yo'llari o'rganiladi. Natijalar oilaviy muhitning logopedik koreksiyaning natijadorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Logopedik korreksiya, oila, nutq nuqsoni, defektologik yordam, uy sharoitida mashg'ulotlar, psixologik qo'llab-quvvatlash, inklyuziv ta'lim, hamkorlik modeli.

Bugungi kunda nutq nuqsonlari bilan bog'liq muammolar maktabgacha yoshdagi bolalar orasida keng uchramoqda va ularni erta aniqlash hamda bartaraf etish logopedik korreksiyaning asosiy vazifalaridan biridir. Logopedik yordamning samaradorligi ko'plab omillarga, jumladan, logoped mutaxassisining malakasi, qo'llanilayotgan texnologiyalar hamda tarbiyaviy jarayonning uzviyligiga bog'liqdir. Biroq tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu jarayonning eng muhim bo'g'inlaridan biri — bu oila hisoblanadi. Oila bolaga birinchi ijtimoiy makon bo'lib xizmat qilgani sababli, unda yaratilgan psixologik muhit, muloqot madaniyati va ota-onalarning nutqiy rivojlanishga bo'lgan e'tibori bolaning korreksiya jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Oilada bola nutqi shakllanishi tabiiy ravishda muloqot jarayonida amalga oshadi. Ota-onalarning nutq madaniyati, ularning bolaga bo'lgan emotsional munosabati, kundalik hayotda nutq faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar bolada to'g'ri talaffuz, boy lug'at zaxirasi va grammatik tuzilma shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Logopedik korreksiyaning samarali tashkil etilishi uchun mutaxassis va ota-onalar o'rtasida muntazam hamkorlik, maslahatlar berish, pedagogik tavsiyalarni amaliyotga joriy etish jarayoni zarurdir.

Uy sharoitida ona va ota bilan birgalikda bajariladigan artikulyatsion mashqlar, nafas gimnastikasi, tovushlarni to'g'rilash, ertak o'qish, hikoya tuzish, syujetli-rol o'yinlar tashkil etish kabi mashg'ulotlar logopedik jarayonning davomiyligi va barqarorligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, oilada bolaning nutq nuqsoniga nisbatan to'g'ri psixologik yondashuv, uni rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va ijobiy motivatsiya berish bolaning o'ziga ishonchini mustahkamlaydi hamda muvaffaqiyatga erishish jarayonini tezlashtiradi.

Shu bois, mazkur maqolada logopedik korreksiya jarayonida oilaning o'rni, ota-onalarning inklyuziv va korrektsion ta'limga jalb etilishi, uy sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan samarali metodlar, psixologik-pedagogik hamkorlik mexanizmlari va ularning natijadorlikka ta'siri keng yoritiladi.

Logopedik korreksiya jarayonida oilaning tutgan o'rni beqiyos bo'lib, nutq nuqsonlarini bartaraf etishda oila va logoped o'rtasidagi hamkorlikning darajasi korrektsion mashg'ulotlarning natijadorligini sezilarli darajada belgilaydi. Nutq rivojlanishidagi kechikishlar, tovush buzilishlari, dizartriya, dislaliya, rinolaliya yoki boshqa logopedik muammolarni korreksiya qilishda mutaxassis tomonidan ishlab chiqilgan dastur bilan bir qatorda, oila tomonidan uy sharoitida bajariladigan mashg'ulotlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bolalar katta qismi vaqtini oila muhitida o'tkazadi va aynan shu muhitda nutqiy ko'nikmalar shakllanadi, mustahkamlanadi va rivojlanadi.

Oila, ayniqsa ota-onalar, logopedik jarayonning faol ishtirokchisi sifatida bolaga psixologik qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish va motivatsiya berish orqali muhim

vazifani bajaradi. Ota-onaning bolaga munosabati, ishonchi va mehr-muhabbati bolaning nutqiy faoliyatini faollashtiradi. Aksincha, tanqid, bosim yoki befarqlik bolaning nutq rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli logopedlar ota-onalar bilan samarali pedagogik hamkorlikni yo'lga qo'yish, korreksion jarayondagi rol va vazifalarini tushuntirish, uy sharoitida bajarilishi lozim bo'lgan topshiriqlarni ko'rsatib berish orqali bu jarayonni uzviylashtirishlari kerak.

Uy sharoitida logopedik mashg'ulotlarni davom ettirish bolaning korreksiya jarayonini tezlashtiradi. Masalan, artikulyatsion gimnastika yordamida tovush apparatini mustahkamlash, nafas mashqlari orqali to'g'ri nafas olishni yo'lga qo'yish, tovushlarni farqlash va to'g'ri talaffuz qilish mashqlari, ertak o'qish va hikoya qurish orqali lug'at boyligini oshirish mumkin. Shuningdek, oilada o'yin texnologiyalaridan foydalanish bolaning nutqiy faolligini oshiradi. Rolli o'yinlar, dramatizatsiya, syujetli o'yinlar va suhbatlar bolaga o'z fikrini erkin ifodalash imkonini beradi hamda nutqning grammatik tuzilishini mustahkamlaydi.

Oilada logopedik korreksiya jarayonini tashkil etishda ota-onalarning bilim va malakalarini oshirish zarur. Logoped tomonidan ota-onalarga metodik ko'rsatmalar berilishi, seminarlar, treninglar, maslahatlar va individual suhbatlar tashkil qilinishi ularning jarayondagi ishtirokini kuchaytiradi. Shuningdek, oila a'zolari boladagi nutq nuqsonlari haqida to'g'ri tushunchaga ega bo'lishi, sabablari va tuzatish usullarini bilishi muhimdir. Bu ularga bolaga nisbatan to'g'ri psixologik yondashuvni shakllantirishga yordam beradi.

Oiladagi muhitning psixologik barqarorligi logopedik korreksiyaning muvaffaqiyatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Iliq munosabat, mehribonlik, rag'batlantirish, sabr-toqat, bolani tinglash madaniyati nutq rivojlanishining eng muhim shartlaridan biridir. Agar oilada kommunikativ muhit mavjud bo'lsa, ya'ni suhbatlar, savol-javoblar, hikoya qilish bo'yicha rag'batlantirish faol bo'lsa, bola nutqi tezroq shakllanadi.

Logopedik korreksiya jarayonida hamkorlik modeli quyidagi yo'nalishlarda samarali bo'ladi: logoped – ota-ona, logoped – bola, logoped – tarbiyachi hamkorligi.

Bu uch tomonlama hamkorlik orqali bolaga ko'rsatilayotgan yordamning uzviyligi va davomiyligi ta'minlanadi. Ota-onalarning jarayonga jalb etilishi bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi, ijtimoiy moslashuv darajasini oshiradi hamda nutqiy nuqsonlarni bartaraf etish muddatini qisqartiradi.

Shunday qilib, oila logopedik korreksiya jarayonida nafaqat yordamchi, balki asosiy hamkor sifatida ishtirok etishi kerak. Bu jarayonda faol ishtirok, muntazam mashg'ulotlar, psixologik qo'llab-quvvatlash va pedagogik ongning shakllanganligi logopedik ishning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, logopedik korreksiya jarayoniga oila faol jalb etilgan hollarda bolalarda nutqiy nuqsonlarni bartaraf etish jarayoni tezlashadi, mashg'ulotlar samaradorligi oshadi va yangi nutqiy ko'nikmalar mustahkamroq shakllanadi. Uy sharoitida artikulyatsion mashqlarni muntazam bajarish, o'yinli muloqot tashkil etish hamda ota-onalarning emotsional qo'llab-quvvatlashi bolaning nutq apparati faoliyatini yaxshilashga va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, ota-onalar va logoped o'rtasidagi hamkorlikning yuqori darajada bo'lishi korreksion jarayonning izchilligini ta'minlashi, bolada barqaror natijalarga erishishni kafolatlashi aniqlangan.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, logopedik korreksiya jarayonida oilaning tutgan o'rni hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ota-onalarning emotsional qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish va korreksion mashqlarda faol ishtiroki bolaning nutqiy rivojlanishini tezlashtiradi, logopedik mashg'ulotlarda erishilgan natijalarni mustahkamlaydi hamda bolada nutqiy faollik, muloqotga kirishish istagi va o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi. Uy sharoitida muntazam mashq qilish, o'yinli va muloqotga asoslangan metodlardan foydalanish logoped tomonidan qo'yilgan maqsadlarni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, logoped, tarbiyachi va oila o'rtasida uzviy hamkorlikning yo'lga qo'yilishi korreksion jarayonning izchilligi va barqarorligini ta'minlaydi. Demak, oilaning pedagogik madaniyati, psixologik muhitning qulayligi va logoped tavsiyalariga amal qilish natijasida nutq nuqsonlarini bartaraf etish ko'lamli va

samarali tarzda amalga oshirilishi mumkin. Shu asosda aytish mumkinki, logopedik korreksiyaning muvaffaqiyati ko'p jihatdan oila va mutaxassis o'rtasidagi hamkorlikka tayanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Inklyuziv ta'limni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2021.
3. Abdullayeva, G. Logopediya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2019.
4. Nazarova, M. Nutq buzilishlari va ularni tuzatish metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2018.
5. Vygotskiy, L.S. Defektologiya asoslari. – Moskva: Pedagogika, 2017.
6. Mastuykova, E. Family Involvement in Speech Therapy. – Moskva: Logos, 2016.
7. Shipitsina, L. Logopedik ish jarayonida oila bilan hamkorlik. – Sankt-Peterburg, 2018.
8. Owens, R. Language Development: An Introduction. – New York: Pearson, 2020.
9. Kagan, L. Parent Involvement in Speech and Language Intervention. – London: Routledge, 2017.
10. UNESCO. Early Childhood Intervention and Family Support Guidelines. – Paris, 2019.